

DOI 10.26886/2414-634X.8(44)2020.5

UDC: 373.3.016-051-047.22

**IMPLEMENTATION OF THE TECHNOLOGY OF FORMATION OF
PEDAGOGICAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE
PRIMARY SCHOOL TEACHERS**

N. Zvierieva, Postgraduate student

<http://orcid.org/0000-0002-1557-0773>

e-mail: zvereva0104@gmail.com

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkiv

The article is devoted to the study of the problem of developing the technology of formation of pedagogical communicative competence in the professional training of future primary school teachers. It is proved that one of the effective ways of its realization is modeling. It is determined that the process of technology introduction can be modeled by systematically combining three stages: target, content-activity and control-reflection. Each stage had a leading goal and was aimed at implementing specific forms of work: from designing your own communication strategy to its implementation and reflection. The model was based on the curriculum of the discipline of choice of students, aimed at comprehensive professional and communicative development.

Key words: technology, communication, competence, model, stage, primary school.

аспірант, Звєрева Н. Л. Реалізація технології формування педагогічної комунікативної компетентності у майбутніх учителів початкових класів / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна, Харків

Стаття присвячена вивченню проблеми розробки технології формування педагогічної комунікативної компетентності у фаховій

підготовці майбутніх учителів початкових класів. Доведено, що одним з дієвих шляхів її реалізації є моделювання. Визначено, що процес запровадження технології можна змоделювати, системно поєднавши три етапи: цільовий, змістово-діяльнісний і контрольньо-рефлексійний. Кожен етап мав провідну мету та був націлений на виконання конкретних форм роботи: від проєктування власної комунікативної стратегії до її реалізації та рефлексії. В основу моделі було покладено навчальну програму дисципліни за вибором студентів, що спрямована на всебічний професійно-комунікативний розвиток.

Ключові слова: технологія, комунікація, компетентність, модель, етап, початкова школа.

Вступ. Реформування освітньої галузі України висунуло низку нових вимог до підготовки сучасного вчителя. Цілком зрозуміло, що це викликало якісно нові зміни у процесі підготовки вчителів початкової школи, оскільки саме вони першими підійшли до реалізації Концепції «Нова українська школа» та Державного стандарту початкової освіти. Одним із пріоритетних напрямів підготовки став комунікативно-професійний, бо реалії життя вимагають від фахівців початкової ланки освіти реалізації конструктивних моделей комунікації між всіма учасниками освітнього процесу, парадигми педагогіки партнерства, інноваційних інтерактивних технологій і методик навчання. Між тим питання формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів не витрачають свої актуальності в останні десятиліття, оскільки постійно з'являються нові аспекти дослідження означеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців

достатньо широко висвітлені в працях Ф. Бацевича, Н. Волкової, І. Вихованця, Ю. Ємельянова, С. Єрмоленко, В. Захарова, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Коваль, Т. Космеди, К. Слесик, С. Петрушина, Л. Петровської, Є. Прозорова, О. Сидоренка, В. Семиченко, Л. Ткаченко, Л. Філатової та інших. Теорії компетентнісного підходу присвячені розвідки таких науковців, як І. Бех, Н. Бібік, І. Єрмаков, А. Маркова, О. Пометун; сучасної лінгводидактики з проблеми розвитку комунікативної компетентності – З. Бакум, А. Богуш, Н. Голуб, М. Пентиліук та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

На сучасному етапі педагогічна комунікація якісно змінилася та набула нових рис: мобільність, відкритість, багатоканальність. У зв'язку із цим потребує нових підходів формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Виникає нагальна потреба в розробці інноваційних моделей та технологій формування відповідної компетентності.

Метою статті є узагальнення результатів реалізації технології формування педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. У своєму дослідженні ми теоретично обґрунтували технологію формування педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів. Одним із етапів реалізації технології була експериментальна перевірка ефективності розробленої моделі.

В якості основного методу дослідження педагогічного процесу скористаємося методом моделювання, який дозволяє адекватно відобразити реальний освітній процес. Моделювання являє собою відтворення характеристик досліджуваного об'єкта у вигляді іншого, спеціально створеного об'єкта, який називається моделлю. Модель як

аналог певного фрагмента природної або соціальної реальності слугує для зберігання і розширення знань про першоджерела, його структуру й властивості, для конструювання і управління ними. Модель формування педагогічної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів передбачала реалізацію трьох взаємопов'язаних етапів: цільового, змістовно-діяльнісного та контрольного-рефлексивного [1, 2, 4].

Цільовий етап передбачав:

а) усвідомлення цілей і мотивів актуальною навчально-професійної діяльності вчителя початкових класів у просторі професії і в просторі життєдіяльності;

б) цілеспрямованість, тобто визначення значущих цілей на найближчу і віддалену перспективу в просторі майбутньої професійної діяльності і в просторі життєдіяльності.

На цьому етапі здійснювалася постановка мети формування педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці вчителя початкових класів.

Змістовно-діяльнісний етап передбачає постановку конкретних завдань навчання і відбору способів конструювання професійно-орієнтованого змісту освіти. Представлений до вивчення навчальний матеріал додатково включає актуальні теми професійно-комунікативної спрямованості, наприклад: встановлення ділових відносин і контактів із колегами, вивчення сучасних навчальних матеріалів з професійної проблематики з урахуванням правил комунікації та особливостей організації спілкування, і передбачає оволодіння студентами професійними знаннями. Зазначений етап більшою мірою орієнтований на розвиток мотиваційного-професійного компонента формування педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці вчителя початкових класів.

Реалізація змістовно-діяльнісного етапу формування педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці вчителя початкових класів відбувається через відпрацювання цільового компонента, за допомогою включення через відпрацювання навичок цілепокладання, планування і прогнозування на основі можливостей упровадження комунікативно-мовних технологій в освітньо-виховний процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, а також авторської програми та навчально-методичного комплексу дисципліни «Основи сучасної педагогічної комунікації». Складником курсу є розділ «Педагогічне спілкування» як програмний компонент педагогічних ЗВО. Однак розв'язання суперечності між збільшеною потребою у високопрофесійному спілкуванні й рівнем реальної комунікативної готовності до нього залишається актуальним. Формування професійних якостей входить у завдання педагогічного навчального закладу, одну з яких можна сформулювати таким чином: вироблення вміння психологічного доцільного використання мовних засобів у процесі педагогічного спілкування. Курс має інтегративний характер, тому що містить питання психолого-педагогічної теорії й різних дисциплін (культури мовлення, риторики, прагмалінгвістики), що становить принципову новизну курсу. Для педагогічного працівника мистецтво спілкування є найважливішою професійною рисою, бо головним засобом реалізації навчання та виховання є комунікація. Отже, від рівня розвитку у викладача комунікативно-мовленнєвих компетентностей, здібностей багато в чому залежить ефективність роботи викладача. Прийшов час відмовитися від авторитарного спілкування, сформованого за багато років в установах управління та педагогічного впливу на студентів. Авторитарне спілкування, як відомо, легше, ніж демократичне, бо засноване на сліпому підпорядкуванні й не вимагає кропіткої роботи. Авторитарне спілкування залучається в

адміністративно-командну систему, а це є серйозним гальмом в економічному й політичному розвитку не тільки системи освіти, а й країни загалом. Демократичне спілкування важче й складніше, передбачає реалізацію установок через прийняття реципієнтами цілей комунікацій. У будь-якому спілкуванні проявляються в нерозривній єдності три напрями:

- комунікативний (передача інформації);
- інтерактивний (узаємодія, узаємодібування);
- перцептивний (узаємосприйняття).

Успіх в організації пізнавальної діяльності безпосередньо пов'язаний з уміннями педагога бачити багатогранно, глибоко проникати в особисту суть інших людей, мислити нестандартно, відповідати на питання точно й недвозначно, викладати доступно й виразно, слухати доброзичливо й з розумінням, уміти встановлювати психічний контакт. Отже, залежність від установки на спільну діяльність педагога з учнями визначає верховенство комунікативної культури педагога [3, 5].

Було запропоновано до реалізації навчальну програму дисципліни за вибором студента курс «Комунікативно-мовленнєва компетентність майбутнього вчителя початкових класів як інструмент вирішення педагогічних завдань», яка складається з лекційного курсу й курсу лабораторно-практичних занять.

Мета курсу: навчання студентів оптимальному використанню вербальних (мовних) засобів у процесі педагогічного спілкування.

Завдання курсу:

1. Освоєння знань із теорії комунікації (мовленнєва діяльність, види педагогічного спілкування; мовленнєвий акт і його компоненти; стратегія, тактика, прийоми і засоби мовленнєвої поведінки вчителя);
2. Формування професійних комунікативно-мовленнєвих умінь

(аналіз власного мовлення й мовлення учнів; оптимізація ефективної мовленнєвої поведінки в стереотипних ситуаціях педагогічного спілкування; створення професійно значущих усних текстів.

3. Озброєння студента знаннями про процес спілкування, його види і функції.

4. Дати уявлення про систему необхідних якостей комунікативно-мовленнєвої компетентності в умовах педагогічного ЗВО.

У структурі курсу виділені чотири розділи.

Перший розділ присвячений мовленнєвим основам курсу, у ньому розглядаються загальні питання мовленнєвої діяльності й лінгвопрагматики.

Другий розділ містить матеріал, що розкриває питання педагогічної лінгвопрагматики, тобто особливостям мовленнєвої поведінки вчителя в різних ситуаціях педагогічного спілкування.

Третій розділ знайомить з усними жанрами, що використовуються в професійній діяльності вчителя (монологічне висловлювання, бесіда, евристичний діалог, оцінне висловлювання). Увагу зосереджено на виробленні навичок створення зазначених типів висловлювань (текстів) відповідно до особливостей педагогічної ситуації.

Четвертий розділ передбачає знайомство з прийомами і засобами організації оптимального педагогічного спілкування (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова та ін.) і методичними особливостями навчальної дисципліни «Дитяча риторика» для початкової школи.

До кінця вивчення курсу «Комунікативно-мовленнєва компетентність майбутнього вчителя початкових класів як інструмент вирішення педагогічних завдань» студент повинен знати: основні поняття теорії мовної діяльності й прагмалінгвістики, педагогічні основи мовної комунікації; уміти: орієнтуватися в мовленнєвій ситуації; реалізовувати комунікативний намір з урахуванням вимог

оптимального педагогічного спілкування; підбирати матеріал і прийоми для організації роботи з розвитку культури мовленнєвої поведінки молодших школярів.

Практична значущість курсу полягала в закріпленні і вдосконаленні педагогічної комунікативної компетентності, зокрема знань, умінь та навичок на заняттях курсу й передусім закріплення знань комунікативних норм і правил, індивідуальних особливостей здобувачів освіти, уміння володіти комунікативною ситуацією, формування в студента відносин до навчання як до цінності, комунікативний ідеал учителя.

Професійну спрямованість навчальної діяльності студентів реалізують активні методи навчання з професійно-орієнтованої проблематики: проблемні ситуації створюються за допомогою моделювання реальних ситуацій, зокрема професійно-орієнтованих ситуацій; уявні ситуації, в процесі яких удосконалюються навички невідповідної мови, відбувається оволодіння важливими професійними навичками: вислухати думку іншого, запропонувати рішення проблеми і виробити інструкції для нових творчих завдань; рольові ігри та ігрові ситуації забезпечують формування та закріплення комунікативних умінь і навичок для більш високого рівня практичного володіння мовою. При цьому перевіряється мовна здатність здійснити осмислену професійну комунікацію через наявні мотиви і цілі мовної діяльності; імітації, які створюються за допомогою моделювання реальної ситуації з використанням елементів драматизації; інтерв'ювання, в основі якого лежить система «питання-відповідь», що дозволяє обмінятися особистим досвідом, думками.

На контрольно-рефлексійному етапі, для здійснення контролю і оцінки результативності експериментальної роботи з формування педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці

вчителя початкових класів, впроваджена і використовується система моніторингу рівня сформованості виділених структурних елементів і компонентів визначеної компетентності. Моніторинг здійснюється в формі самоконтролю і поточного контролю упродовж семестру, який містить: тести, експертну оцінку за допомогою анкетування, захист науково-дослідницьких і творчих проєктів.

З цією метою були визначені структурні елементи, показники, а також методи оцінки та рівні сформованості педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці вчителя початкових класів.

На практиці біло доведено, формування педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці вчителя початкових класів багато в чому залежить від того, як побудувати процес навчання, за допомогою яких форм і методів залучати студентів до пізнавальної діяльності. Зміст, форми і методи роботи повинні передбачати оптимальне освітній простір для активного, вільного і творчого саморозвитку студентів, що забезпечує варіативність і відкритість освітнього процесу, що дає можливість студенту свободу вибору навчально-професійної комунікативної діяльності. Варто зазначити, що засоби реалізації пропонованих форм і методів не суперечать вимогам чинних Державних освітніх стандартів, а, швидше, сприяють їх реалізації. Однією з істотних характеристик навчально-професійної діяльності студентів є науково дослідницька активність і самостійність, що виникають при вирішенні різного роду навчально-професійних, творчих і дослідницьких задач, що забезпечує формування змістовних компонентів педагогічної комунікативної компетентності. При цьому у студента формується високий рівень усвідомлення себе як суб'єкта освітньої діяльності, здатного самостійно проявляти творчу активність в процесі спілкуванні в галузі майбутньої професії.

Висновки. Таким чином, студентам було запропоновано цілісну технологію формування педагогічної комунікативної компетентності, що передбачала реалізацію моделі. Моделювання цього процесу дозволило студентам спроектувати особистісну траєкторію розвитку, визначити цільовий, змістово-діяльнісний та контрольо-рефлексійний етапи, наповнити їх продуктивними формами роботи та промоніторити ефективність використання означеної моделі. Наше подальше дослідження буде спрямоване на визначення динаміки рівнів сформованості педагогічної комунікативної компетентності у фаховій підготовці вчителя початкових класів.

Література:

1. Люріна Т., Молодиченко Н., Коваленко М. (2015). Формування комунікативної культури майбутніх педагогів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка, 2(2), 50-53.
2. Максименко С.Д., Заброцький М.М. (2005). Технологія спілкування. Комунікативна компетентність учителя. Київ: Главник, 112 с.
3. Прозорова Е.В. (2000). Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности. Мир психологи, 2, 191-202.
4. Сидоренко О.В. (2006). Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. Санкт-Петербург: Питер, 207 с.
5. Ткаченко Л.П. (2016). Риторика в системі професійного навчання: історія становлення навчальної дисципліни. Харків: Видавець Рожко С.Г. 428 с.

References:

1. Liurina T., Molodychenko N., Kovalenko M. (2015). Formuvannia

komunikatyvnoi kultury maibutnikh pedahohiv. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohika, 2(2), 50-53. [in Ukrainian].

2. Maksymenko S.D., Zabrotskyi M.M. (2005). Tekhnolohiia spilkuвання. Komunikatyvna kompetentnist uchytelia. Kyiv: Hlavnyk. [in Ukrainian].

3. Prozorova E.V. (2000). Pedagogicheskie uslovija formirovanija kommunikativnoj kompetentnosti. Mir psihologi, 2, 191-202. [in Russian].

4. Sidorenko O.V. (2006). Trenning kommunikativnoj kompetentnosti v delovom vzaimodejstvii. Sankt-Peterburg: Piter. [in Russian].

5. Tkachenko L.P. (2016). Rytoryka v systemi profesiinoho navchannia: istoriia stanovlennia navchalnoi dystsypliny. Kharkiv: Vydavets Rozhko S. H. [in Ukrainian].

Citation: N. Zvierieva (2020). IMPLEMENTATION OF THE TECHNOLOGY OF FORMATION OF PEDAGOGICAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS. New York. TK Meganom LLC. Innovative Solutions in Modern Science. 8(44). doi: 10.26886/2414-634X.8(44)2020.5

Copyright: N. Zvierieva ©. 2020. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.